

Тема 16.

Аналіз ризиків у

підприємницькій діяльності та

шляхи запобігання

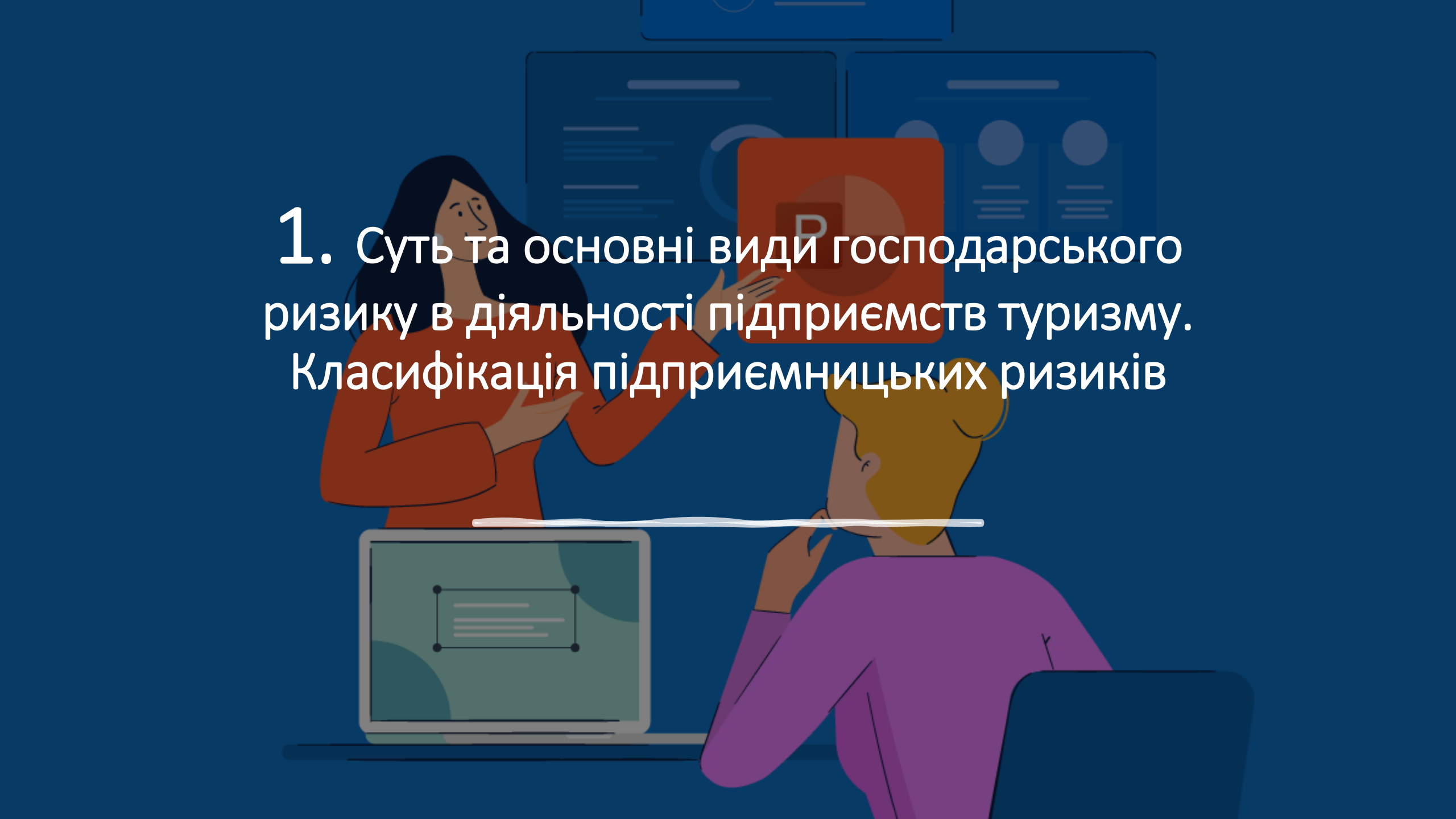
банкрутства туристичних

підприємств

План заняття

1. Суть та основні види господарського ризику в діяльності підприємств туризму.
Класифікація підприємницьких ризиків.
2. Оцінка рівня господарського ризику і можливих фінансових втрат.
3. Форми внутрішнього та зовнішнього страхування господарського ризику та оцінка їх ефективності.
4. Суть і головні причини банкрутства підприємств туризму, форми його регулювання.
Санация підприємства та умови її проведення.

1. Суть та основні види господарського ризику в діяльності підприємств туризму.
Класифікація підприємницьких ризиків

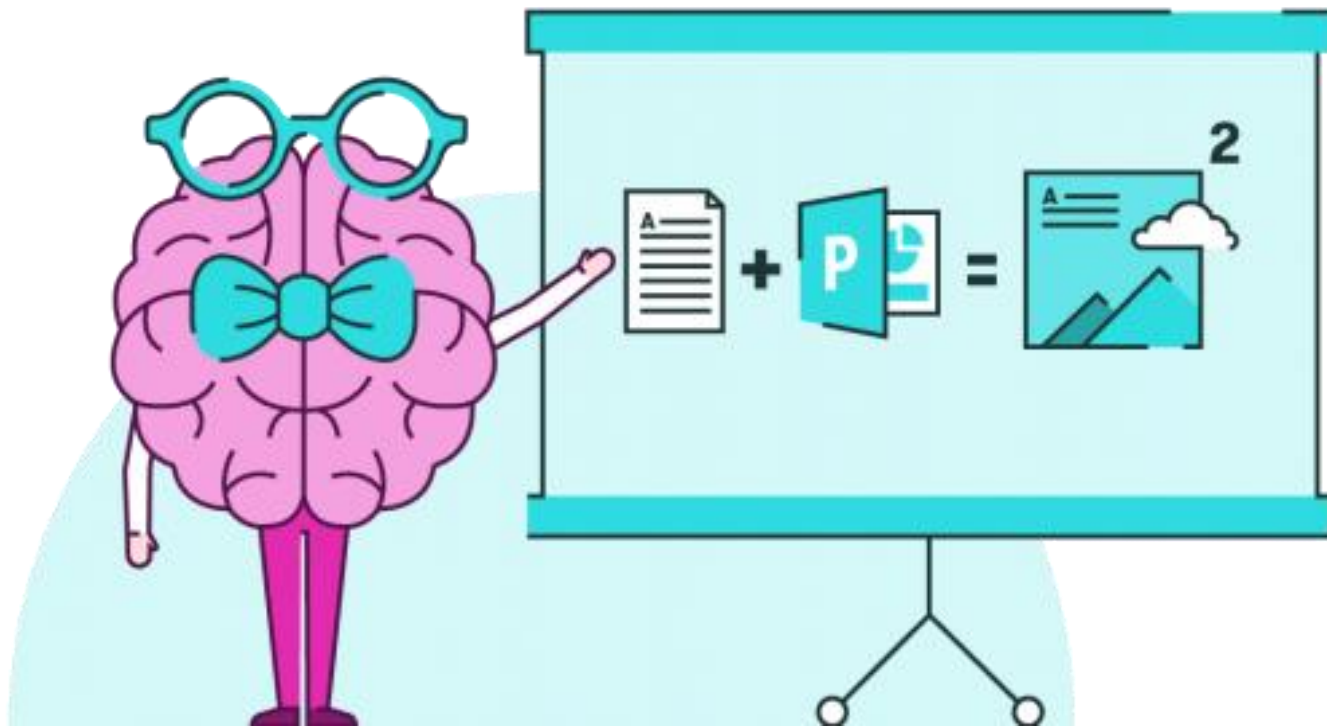

Ризик у туристичній діяльності – це ймовірність того, що підприємство зазнає збитків або витрат, якщо прийняте управлінське рішення не здійсниться, а також якщо при прийнятті цих рішень були допущені прорахунки чи помилки. Ризик закладено в самій сутності підприємницької діяльності, оскільки підприємець самостійно розпоряджається засобами виробництва, вибирає сферу діяльності, але не завжди діє правильно. В ринкових умовах підприємець постійно конкурує з іншими підприємцями і немає гарантії, що він вийде переможцем.

У процесі господарсько-фінансової діяльності підприємство туристичної індустрії завжди повинно враховувати **невизначеність (ризик)** зміни макро- та мікроситуації у перспективному періоді.

Господарський ризик пов'язаний з веденням господарської діяльності, а тому в деяких підручниках він також називається підприємницьким.

Підприємницький ризик – це ризик, який виникає в будь-яких видах підприємницької діяльності підприємця. В абсолютному значенні ризик може бути представлений матеріально-речовими або вартісними показниками. У відносному вигляді ризик може бути визначений як співвідношення суми можливих витрат до вартості основних і оборотних фондів.

Підприємницький ризик
характеризується наступними
особливостями:

- необхідністю прийняття господарських рішень на перспективу;
- відсутністю повної та достовірної інформації про перспективний період господарювання; невизначеність поведінки господарської системи в перспективному періоді;
- отримання кінцевих результатів господарювання, що не збігаються з очікуваними (плановими);
- ймовірні збитки (втрати) реальні або економічні від прийнятого рішення.

У туризмі до витрат належать незаплановані матеріальні витрати, прямі грошові витрати в результаті перевитрат грошей, незапланованих виплат, інфляції, зміни валютних курсів, розкрадання, витрати робочого часу в результаті непередбачених обставин тощо.

Підприємницький ризик можна поділити на виробничий, фінансовий, інвестиційний і страховий, їх класифікація представлена в табл.1.

Таблиця 1

Класифікація ризиків в діяльності підприємств туризму

<i>Види ризиків</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Підвиди ризиків та їх характеристика</i>
Виробничий	Пов'язаний безпосередньо з господарською діяльністю підприємства і визначається як ймовірність невиконання підприємством своїх зобов'язань за контрактом або угодою із замовником. Він виражається ризиком у реалізації товарів і послуг, помилок у ціновій політиці, ризиком банкрутства	<ul style="list-style-type: none"> - ризик повного припинення діяльності з якогось напрямку через неможливості поїздок туристів унаслідок форс-мажорних обставин (військові дії, стихійні лиха, епідемії тощо); - ризик неотримання або несвоечасного отримання грошових коштів за реалізовані туристичні продукти і послуги; - ризик відмови клієнта від туристичної поїздки; - ризик відмови укладених угод про надання позик, інвестицій або кредитів; - ціновий ризик, пов'язаний із визначенням ціни на туристичну продукцію й послуги. Він особливо зростає в умовах швидкої інфляції; - ризик банкрутства як ділових партнерів, так і самого туристичного підприємства
Фінансовий	Ймовірність отримання збитків у результаті проведення відповідних операцій у фінансово-кредитній і біржовій сферах, здійснення операцій із цінними паперами	<ul style="list-style-type: none"> - <i>кредитний ризик</i> пов'язаний із несплатою позичальником основного боргу і відсотків, нарахованих за кредит; - <i>процентний (відсотковий)</i> – ризик - це загроза витрат комерційними банками, кредитними установами, інвестиційними фондами через те, що в результаті підвищення процентних ставок, виплачуваних ними по залучених коштах, вони починають перевищувати ставки по наданих кредитах; - <i>валютний ризик</i> відображають загрозу валютних витрат, пов'язаних зі зміною курсу однієї іноземної валюти по відношенню до іншої, в тому числі <u>навалюті</u>, при здійсненні зовнішньоекономічних, кредитних та інших валютних операцій. Для <u>туропідприємств</u> цей ризик завжди має суттєве значення; - <i>ризик втраченої фінансової вигоди</i> визначається ймовірністю фінансового збитку, який може виникнути в результаті нездійснення якого-небудь заходу або припинення діяльності туристичного підприємства

Інвестиційний	Пов'язаний із можливістю знецінення інвестиційно-фінансового портфеля, який складається як із власних цінних паперів, так і з придбаних	Нові туристичні проекти мають три види ризиків: - ризик, пов'язаний із технічними нововведеннями; - ризик, пов'язаний з економічною або організаційною сторонами виробництва; - ризик, що визначається «молодістю» підприємства
Страховий	Певна подія, на випадок якої проводиться страхування та яка має ознаки ймовірності та випадковості настання	- <i>страхові</i> - це ризики, які можна застрахувати; - <i>нестрахові</i> - ризики, які неможливо застрахувати

Найбільш численну групу складають страхові ризики. Щоб встановити, чи є даний ризик страховим, необхідно застосовувати певні критерії.

По-перше, ризик, що включається в розмір відповідальності страхової компанії має бути з ймовірним характером високого рівня настання.

По-друге, ризик має бути випадковим. Це означає, що об'єкту, який підлягає страхуванню, не загрожує небезпека. При цьому обом сторонам договору страхування конкретний момент настання страхового випадку й можливий обсяг збитку, як і його наслідки, наперед не відомий.

По-третє, випадковість прояву певного ризику доцільно співвідносити з масою однорідних об'єктів. Із цією метою організовується статистичне спостереження, аналіз даних якого дозволяє встановити відповідну прогностну страхову премію. Крім того, статистична інформація уможливорює висновок про закономірність прояву ризику стосовно сукупності однорідних об'єктів.

По-четверте, настання страхового випадку, яке виражається в реалізації ризику, не повинно залежати від волевиявлення страховика або інших зацікавлених осіб. Недоцільно приймати на страхування спекулятивні ризики.

По-п'яте, момент настання страхового випадку не можна визначити ні за часом, ні в просторі.

По-шосте, страхова подія не може мати розмірів катастрофічного лиха, тобто охоплювати масу в рамках величезної сукупності, спричиняючи масові збитки.

По-сьоме, шкідливі наслідки реалізації ризику необхідно виміряти й оцінити. Сукупність страхових ризиків складає обсяг страхової відповідальності за договором страхування, який виражається за допомогою страхової суми договору. Ціна ризику у вартісному вираженні оцінюється тарифною ставкою, яка розраховується на 100 гр. од. страхової суми або у відсотках до її абсолютної величини. Страхова компанія має постійно стежити за зміною ризику в тих чи інших туристичних підприємствах, вести відповідний статистичний облік, аналізувати й обробляти інформацію. Опираючись на одержані результати про можливу динаміку ризиків, страховик робить його оцінку. Вона полягає в аналізі всіх ризикових обставин, що характеризують показники ризику.

Страховий захист господарської діяльності туристичних підприємств практично охоплює три великі групи подій:

1. Страхування від вогню та інших видів стихійних лих:

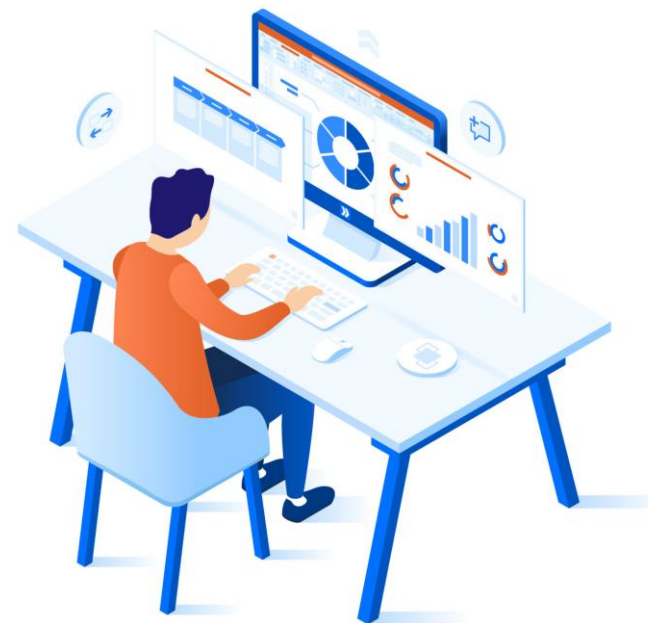
- споруд і обладнання;
- оборотних коштів;
- майна третіх осіб;
- готівкових і цінних паперів;
- особистого майна працівників, за винятком наявних цінних паперів та ювелірних виробів;
- витрат на обладнання приміщень.

2. Страхування від наслідків злочинної діяльності:

- викрадення обладнання, товарів, майна третіх осіб, готівки, акцизних знаків, облігацій, векселів, чеків, ювелірних виробів і злитків дорогоцінних металів;
- терористичних актів, здійснюваних із метою утворення хаосу;
- актів вандалізму.

3. Страхування від техногенних збитків:

- електричні розряди;
- аварії водопроводу або опалювальної мережі;
- розлив стоків;
- зіткнення «чужого» автомобіля з об'єктом, який знаходиться у власності фірми;
- биття скла (вікон, прилавоків, вітрин і рекламних табло, дзеркал тощо).

Можна виділити такі *переваги, які отримує туристична фірма завдяки страхуванню:*

- переніс на страховика визначених видів ризику (функція передачі ризику внаслідок страхових внесків). Туристична фірма отримує можливість оцінити величину цих видів ризику і включити їх у ціну туристичного продукту у формі страхових внесків. Значення страхування полягає передусім у зменшенні або в повному виключенні необхідності накопичувати кошти для компенсації ймовірних збитків, а також появи відчуття небезпеки;
- при виникненні страхового випадку економічні наслідки втрати всього майна або його частини компенсуються грошовими коштами, а застрахований суб'єкт повертається в стан, в якому він був до завдання збитків (функція компенсації збитків);
- страховий захист більш дешевий, ніж формування власних фінансових резервів і безперервна підтримка їх на рівні, необхідному для покриття ймовірних збитків. Окрім цього, накопичення резервів для досягнення обговорених цілей не дає жодних податкових привілеїв або пільг. Водночас страхові внески включаються в собівартість і зменшують податкову базу або іншим чином зменшують податки;

- страхування підвищує шанси на отримання туристичною фірмою кредитів, оскільки зростає її надійність із точки зору банку внаслідок того, що частина можливих видів ризику переноситься на третю сторону. Крім цього, страхування відіграє роль забезпечення кредиту у формі гарантії його повернення. Страхування від пожежі має важливе значення при отриманні піротехнічного кредиту, автотранспортне страхування - при фінансуванні купівлі автомобіля або при отриманні його в лізинг;
- у результаті укладення договору страхування прямим і матеріальним способом оформляються юридичні відносини з третіми особами (функція нейтралізації). Завдяки страхуванню громадянської відповідальності, обов'язки здійснювати страхову виплату переходять від туристичної фірми до страхувальника. Виконання претензій з боку самої туристичної фірми на відшкодування збитків і виконання інших зобов'язань однозначно лягають на страхувальника, що попереджає можливі конфлікти багатосторонніх інтересів. Аналогічно реалізуються й різні форми страхування клієнтів, наприклад паркінгові, багажу, від нещасних випадків, медичні тощо;
- у разі смерті співвласника туристичної фірми страхувальник надає кошти спадкоємцям для покриття можливих різноманітних заборгованостей і цим самим виключає подрібнення базового капіталу;
- страхування позитивно впливає на обмеження видів ризику, завдяки чому увага концентрується не на охоплених ним загрозах.

Абсолютний ризик оцінюється в грошових одиницях (гривнях, доларах, євро і т.д.), а **відносний ризик** – у частках одиниці або відсотках. Наприклад, ризик у підприємстві можна вимірювати абсолютною величиною – сумою збитків і витрат, а відносною – ступенем ризику, тобто ймовірності нездійснення наміченого заходу або недосягнення запланованого рівня прибутку, доходу, ціни.

Підприємницький ризик формується під впливом об'єктивних (екзогенних) і суб'єктивних (ендогенних) факторів.

До найбільш важливих **екзогенних факторів у туризмі** належать політичні чинники, інфляція, зміна податкових ставок і митних зборів, зміна вартості оренди тощо. **Ендогенні фактори** пов'язані з помилками й упущеннями керівництва і персоналу, загальним ставленням керівництва до ризику. **Виділяють такі зони підприємницького ризику:**

- зону допустимого ризику, в якій підприємець відшкодовує витрати й отримує середній прибуток;
- зону критичного ризику, в якій підприємець відшкодовує тільки витрати виробництва;
- зону катастрофічного ризику, в якій підприємець не тільки не відшкодовує витрати, але і знаходиться у стані банкрутства.

Управління ризиком - це практична діяльність із пом'якшення впливу негативних наслідків ризиків на керовану систему, яка передбачає розробку різних заходів, що сприяють усуненню можливих негативних наслідків ризику. До таких заходів відносять розробку процедур попереджувального характеру, які включають в себе конкретні рекомендації для осіб, що приймають і реалізують ризикові рішення, розробку інструкцій із реалізації обраної ризикової альтернативи тощо.

Таблиця 2

Характеристика можливих ризик-позицій підприємства туристичної індустрії

<i>Ризик-позиція</i>	<i>Характер співвідношення ризику та доходу</i>	<i>Характеристика ставлення до ризику</i>
Збалансована	$\Delta X = \Delta V$	Підприємство проводить тільки ті операції, по яких підвищення ризикованості компенсується адекватною зміною дохідності діяльності
Агресивна	$\Delta X > \Delta V$	Підприємство схильне до проведення ризикованих операцій, навіть якщо зростання ризику повною мірою компенсується відповідним зростанням дохідності
Консервативна	$\Delta X < \Delta V$	Підприємство йде на підвищення ступеня ризику тільки в тому випадку, коли це компенсується відносно більшим зростанням дохідності

Взаємозв'язок підприємницького рішення кінцевих результатів господарювання показує наступна схема (рис. 1).

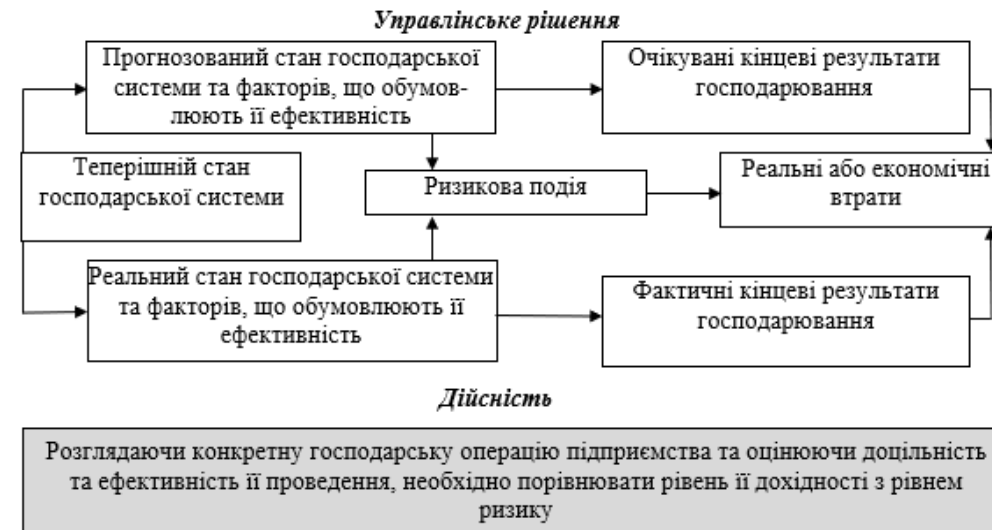

Рис. 1. Взаємозв'язок підприємницького рішення кінцевих результатів господарювання

Основні способи зменшення ризику
зводяться до такого:

- страхування ризиків (стихійні лиха, автомобільні катастрофи, ризик невиконання зобов'язань партнерами і т.д.);
- створення спеціального резервного фонду для самострахування за рахунок частини оборотних коштів;
- передача частини ризику іншим особам і організаціям шляхом страхування бізнесу і працівників;
- захист службової або комерційної таємниці шляхом запобігання крадіжкам інформації і розголосу комерційної таємниці.

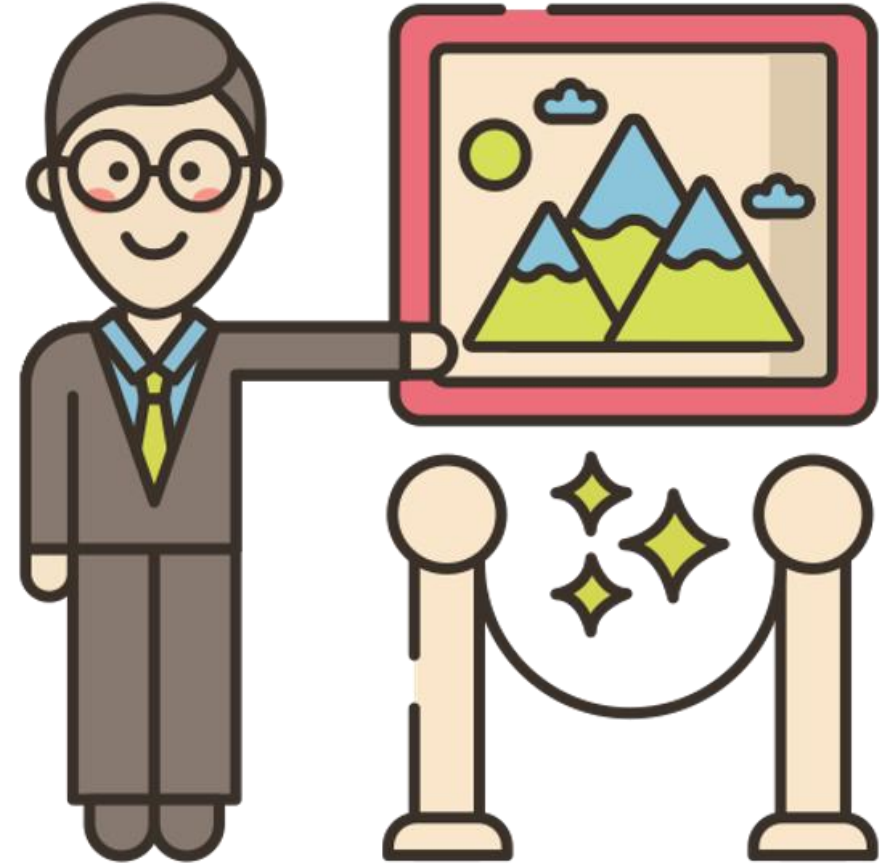

2. Оцінка рівня господарського ризику і можливих фінансових втрат

➔ *Завданням якісного аналізу* ризику є визначення можливих видів ризику, оцінка принципового ступеня їх небезпеки і виділення факторів, що впливають на рівень ризику. Якісний аналіз є чи не найскладнішим у економічній ризикології. Він потребує ґрунтовних знань як теорії економіки, бізнесу, фінансів, так і низки спеціальних предметів, необхідних для підготовки конкурентоздатного на ринку праці фахівця певного напрямку. Необхідна також наявність певного практичного досвіду в обраній сфері економічної діяльності.

➔ Доповнює якісний аналіз кількісна оцінка підприємницького ризику. **Кількісний аналіз ризику** – числове визначення величини окремих видів ризиків, а також сукупного ризику всього вибраного напрямку підприємництва.

Кількісне вираження рівня ризику не може бути однозначним. Залежно від методу оцінки ризику його величина може змінюватися. Для кількісного визначення рівня ризику застосовують різні методи: від складного ймовірнісного аналізу до суто інтуїтивних. Нині вітчизняні менеджери зазвичай покладаються на інтуїцію, авторитет чи на досвід попередників. Лише незначний відсоток керівників здатний оцінити ризик із використанням економіко-математичних методів.

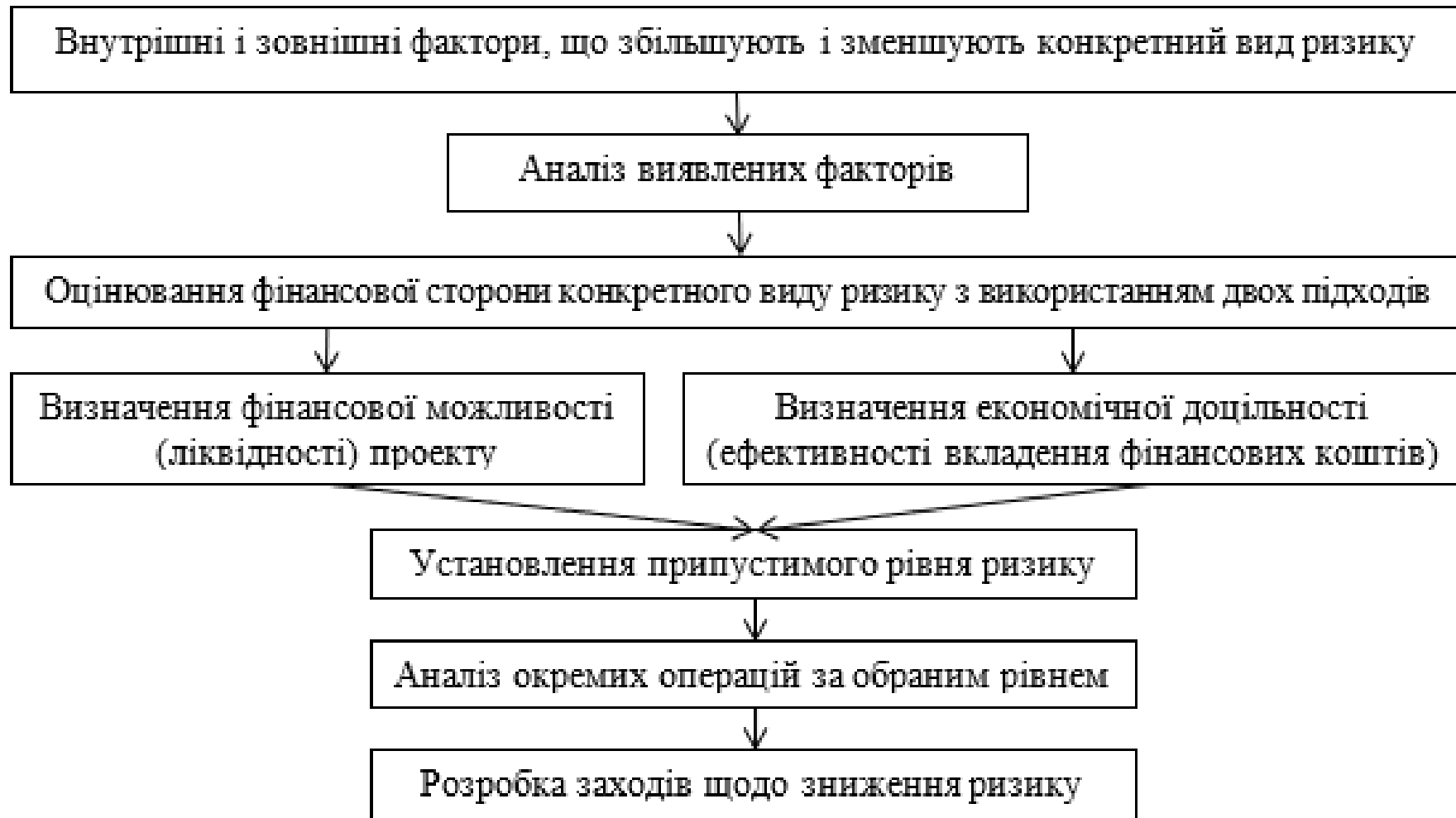

Рис. 2. Блок-схема аналізу господарського ризику

Методи кількісної оцінки ризику є до певної міри універсальними, проте з їх допомогою не завжди вдається оцінити. Це пов'язано з браком часу, інформації, кваліфікації. Крім того, існують види ризиків, які вимагають принципово особливого підходу до їх оцінки. Зазвичай всі методи оцінки ризику об'єднують у три групи, характеристика яких представлена в таблиці 3.

Таблиця 3

Сутність та умови застосування методів оцінки рівня ризику

<i>Метод</i>	<i>Сутність оцінки рівня ризику</i>	<i>Умови застосування</i>
<i>1. Статистичний</i>	Кількісне визначення ймовірності настання ризикових подій на основі ретроспективного аналізу їх виникнення	Прояв ризику в діяльності конкретного підприємства, наявність інформації про фінансові втрати підприємства від настання ризикових подій
<i>2. Експертний</i>	Якісне визначення рівня ймовірності настання ризикових подій на основі вивчення та експертної оцінки факторів, що зумовлюють рівень ризику	Наявність досвідчених експертів з ризик-менеджменту, збір та обробка ними інформації про діяльність підприємства та фактори, що зумовлюють певний вид ризику
<i>3. Аналітичний: 3.1. Оцінки чутливості 3.2. Монте-Карло (комп'ютерного моделювання)</i>	Якісне визначення рівня ризику на основі фінансових наслідків ризикових подій (на перспективний період)	Можливість розробки економіко-математичної моделі залежності фінансових результатів діяльності підприємства (або його окремих операцій) від окремих факторів – ризикових подій

Статистичний метод дає змогу отримати найповнішу кількісну інформацію про рівень ризику, але не передбачає аналізу джерел походження ризику, тобто ігноруються певні складові ризику.

Експертний метод (метод експертних оцінок) носить більш суб'єктивний характер порівняно з іншими методами. Ця суб'єктивність є наслідком того, що група експертів, яка займається аналізом ризику, виголошує власні суб'єктивні судження як про попередню ситуацію, так і про перспективи її розвитку.

Аналітичний метод оцінювання ризику – система статистичних оцінок на основі попереднього експертного відбору ключових параметрів з подальшим аналізом впливу факторів ризику на них. Він є комбінацією статистичного оцінювання і принципів експертного аналізу.

Основними перевагами аналітичного методу є об'єднання факторного аналізу параметрів, які впливають на ризик, і виявлення можливих способів зниження його ступеня.

Сутність *методу доцільності витрат* ґрунтується на тому факті, що витрати за кожним напрямом діяльності, а також за окремими її елементами мають різний ступінь ризику. Наприклад, ступінь ризику за витратами, пов'язаними з купівлею матеріалів, буде вищим, ніж за витратами на зарплату.

Визначення ступеня ризику шляхом аналізу доцільності витрат орієнтоване на ідентифікацію потенційних зон ризику. Для цього стан за кожним з елементів витрат поділяється на області ризику (табл. 4), що являють собою зону загальних втрат, у межах яких конкретні втрати не перевищують граничного значення встановленого рівня ризику:

- область абсолютної стійкості;
- область критичного стану;
- область нормальної стійкості;
- область кризового стану.
- область нестійкого стану;

Таблиця 4

Ризикові області діяльності туристичного підприємства

<i>Область діяльності фірми</i>	Абсолютної стійкості	Нормальної стійкості	Нестійкий стан	Критичний стан	Кризовий стан
<i>Області ризику</i>	<u>Безризикова</u> область	Область мінімального ризику	Область підвищеного ризику	Область критичного ризику	Область недопустимого ризику
<i>Максимальні втрати</i>	Повна відсутність втрат	Чистий прибуток	Розрахунковий прибуток	Валовий прибуток	Виручка від реалізації і майно фірми
<i>Ступінь ризику</i>	0	0-25	25-50	50-75	75-100

Оцінка ризику на основі аналізу фінансового стану підприємства. Фінансове становище фірми – це комплексне поняття, що характеризується системою абсолютних і відносних показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів підприємства. Аналіз цих показників дозволяє оцінити фінансову стійкість фірми. А як відомо залежність між фінансовою стійкістю і ризиком прямо пропорційна. Крім того, як тільки підприємство стає фінансово нестійким, виникає ризик банкрутства.

Метод аналогій використовують у тому разі, коли інші методи оцінки ризику неприйнятні. Суть даного методу полягає в тому, що при аналізі ступеня ризику певного напрямку підприємницької діяльності доцільно використовувати дані про розвиток саме таких і аналогічних напрямків у минулому.

Аналіз попередніх факторів ризику здійснюється на основі інформації, одержаної із різних джерел, таких як опубліковані звіти компаній про свою попередню діяльність, інформації, розповсюдженої державними організаціями, даних страхових компаній і т.д. Одержані таким чином дані обробляються з метою виявлення залежностей між плановими результатами діяльності фірми з урахуванням потенційних ризиків.

Об'єктивна важкість при використанні даного методу для оцінки ступеня ризику полягає в тому, що дані минулих періодів повинні застосовуватись в теперішній момент часу без урахування того факту, що будь-який напрям підприємницької діяльності знаходиться в постійному розвитку.

3. **Форми внутрішнього та зовнішнього страхування господарського ризику та оцінка їх ефективності**

Страхування – фінансова операція, направлена на грошове відшкодування можливих втрат при реалізації окремих фінансових ризиків (настання страхового випадку).

Розрізняють *внутрішнє і зовнішнє страхування* фінансових ризиків.

Форми внутрішнього страхування ризику:

- формування резервних фондів матеріальних і фінансових ресурсів підприємства у вигляді страхового товарного запасу, страхового запасу грошових коштів, страхових резервів на покриття випадкових витрат, резервного фонду підприємства;
- використання ризикових надбавок (премій за ризик) при визначенні вартості товарів та послуг підприємства, що пов'язані з певним видом ризику. Даний метод передбачає розробку та включення до ціни господарських операцій підприємств, які мають значний рівень ризику, спеціальних ризикових надбавок;

Ціна продажу товарів чи послуг розраховується за формулою:

$$Ц_p^{kk} = Ц_p + \frac{H_{вп}}{K_p}, \quad (1)$$

де $Ц_p^{kk}$ — ціна реалізації дебітору на умовах комерційного кредиту;

$Ц_p$ — ціна реалізації товару за фактом оплати;

$H_{вп}$ — надбавка за відстрочення платні;

K_p — коефіцієнт ризикованості даного дебітора, який характеризує ймовірність виконання ним дебіторських зобов'язань.

Надбавка за відстрочення платні (H_{en}) розраховується за формулою:

$$H_{вп} = \frac{Ц_p \times H_{пр}^{\phi k}}{360 \times 100 \times D}, \quad (2)$$

де $H_{пр}^{\phi k}$ — норма прибутковості фінансових вкладень, % річних;

D — термін відстрочення, днів.

➤ формування та використання системи штрафних санкцій для компенсації наслідків ризикових подій, що виникли з вини певних контрагентів підприємства передбачає ризик невиконання дебіторських зобов'язань, ризик невиконання зобов'язань із поставки товарів, ризик подорожчання послуг сторонніх підприємств, засновницький ризик, кредитний ризик та інші ризики.

➤

Розмір фінансових санкцій (ΦC) розраховується за формулою:

$$\Phi C = П_{втрат} + Инф, \quad (3)$$

де $П_{втрат}$ — втрачений прибуток за день невиконання зобов'язань;

$Инф$ — інфляційні втрати (зниження реальної вартості грошей) за день невиконання зобов'язань.

Внутрішнє страхування фінансових ризиків передбачає формування підприємством певного «ризикового капіталу» в формі страхового (резервного) фонду, спеціальних цільових резервних фондів, відповідних резервних статей в капітальних і поточних бюджетах підприємства. Отже, таке страхування є системою заходів, що розробляється підприємством з метою забезпечення нейтралізації негативних наслідків фінансових ризиків в процесі господарської діяльності. В цій системі заходів виділяють, як правило, три основних напрямки внутрішнього страхування фінансових ризиків:

- а) забезпечення компенсації можливих фінансових втрат по фінансових операціях, рівень ризику по яких перевищує середній ринковий рівень ризику;
- б) забезпечення компенсації можливих фінансових втрат за рахунок передбачуваної системи фінансових санкцій;
- в) забезпечення подолання негативних фінансових наслідків за рахунок резервування частини фінансових ресурсів. Однією з форм внутрішнього страхування фінансових ризиків є визначення розміру “премії за ризик” при здійсненні ризикових фінансових операцій (тобто формування оптимального співвідношення рівня доходності і ризику по певних фінансових операціях).

Забезпечення компенсації можливих фінансових втрат по фінансових операціях, рівень ризику по яких перевищує середній ринковий рівень ризику, здійснюється шляхом розрахунку і стягнення з контрагента додаткового доходу, який визначається як премія за ризик. Цей додатковий дохід повинен зростати пропорційно зростанню рівня ризику по фінансових операціях.

Забезпечення компенсації можливих фінансових втрат по фінансових операціях за рахунок системи штрафних санкцій, що передбачається, полягає в розрахунку і включенні до умов контрактів з контрагентами необхідних розмірів штрафів, пені, неустойок та інших форм фінансових санкцій у випадку порушення ними своїх зобов'язань (несвоєчасних платежів за продукцію, невиплати відсотків тощо). Рівень штрафних санкцій повинен в повній мірі компенсувати фінансові втрати підприємства в зв'язку з недоодержанням розрахованого доходу, інфляцією, зниженням вартості грошей тощо.

Нейтралізація ризиків за рахунок внутрішніх механізмів фінансової стабілізації у ряді випадків є неможливою. В цьому разі єдиним запобіжним заходом по усуненню збитків від настання ризиків є зовнішня їх нейтралізація.

Сутність *зовнішнього страхування фінансових ризиків* полягає в «передачі» фінансових ризиків (а відповідно, і фінансових втрат по них) стороннім господарюючим суб'єктам – партнерам по господарській діяльності, страховим компаніям тощо. На ринку страхових послуг страхові компанії надають послуги із страхування:

- кредитних ризиків (товарних, експортних тощо);
- інноваційних ризиків;
- депозитних ризиків;
- відповідальності;
- ризиків на випадок недосягнення планового рівня рентабельності тощо.

В процесі зовнішнього страхування фінансові ризики «передаються» повністю або частково. Критерієм вибору страховика в процесі зовнішнього страхування фінансових ризиків є рейтинг страхової компанії, рівень її платоспроможності, перелік послуг по страхуванню конкретних видів цих ризиків, що надаються нею.

Таблиця 5

Типові приклади ризиків, що приймаються та не приймаються на зовнішнє страхування

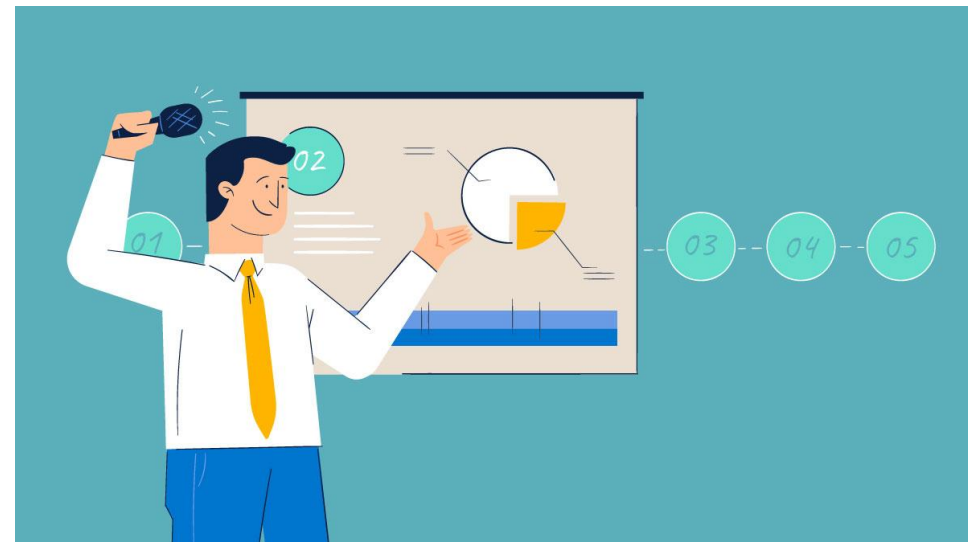
<i>Ризики, що приймаються на зовнішнє страхування</i>	<i>Ризики, що не приймаються на зовнішнє страхування</i>
<p><i>Майнові ризики</i> – вірогідність майнових втрат внаслідок:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вогню та стихійних явищ; – протиправних дій; – поломок обладнання; – якості будівництва; – припинення виробництва; – втрати вантажів 	<p><i>Майнові ризики</i> – вірогідність збитків, втрати власності або доходу внаслідок:</p> <ul style="list-style-type: none"> – недостатності ресурсів; – сезонних або циклічних коливань цін; – дій конкурентів; – змін моди та уподобань; – неефективних управлінських рішень
<p><i>Особисті ризики</i> – вірогідність втрат внаслідок:</p> <ul style="list-style-type: none"> – нещасного випадку; – смерті; – старості (додаткова пенсія); – захворювання 	<p><i>Особисті ризики</i> – вірогідність втрат внаслідок:</p> <ul style="list-style-type: none"> – безробіття; – розлучення або шлюбу; – відсутності освіти та стажу роботи; – незадоволення роботою
<p><i>Ризики, пов'язані з відповідальністю:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – власників транспорту; – вантажоперевізника; – професійної відповідальності; – за шкоду, заподіяну навколишньому середовищу; – за непогашення кредитів та позик (портфельне); – за невиконання зобов'язань за угодами (портфельними, забезпеченими) 	<p><i>Ризики, пов'язані з відповідальністю:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – за якість продукції, послуг; – за невиконання зобов'язань (індивідуальних); – за непогашення кредитів та позик (індивідуальних); – за зростання цін, коливання курсів, зміну законодавства тощо
	<p><i>Політичні ризики</i> – втрати внаслідок таких подій, як:</p> <ul style="list-style-type: none"> – зміна Уряду; – військові дії; – зміни механізму державного регулювання бізнесу; – зміна валютного та митного законодавства тощо

4. Суть і головні причини банкрутства підприємств туризму, форми його регулювання. Санація підприємства та умови її проведення

→ На будь-якому етапі діяльності підприємства туристичної індустрії існує вірогідність *кризи* його розвитку.

→ *Кризові явища в діяльності підприємства зумовлені:*

- дією механізму ринкової саморегуляції;
- неефективним управлінням діяльністю підприємства.

Таблиця 6

Розвиток та поглиблення кризи має наступні стадії

<i>Стадія кризи</i>	<i>Зовнішні прояви</i>
<i>1. Прихована криза</i>	<ul style="list-style-type: none"> - зниження ефективності діяльності, погіршення показників прибутковості обороту та капіталу, тривалості операційного та фінансового циклів; - зниження ринкової вартості підприємства та його акцій; - отримання збитків по окремих операціях
<i>2. Криза платоспроможності</i>	<ul style="list-style-type: none"> - періодичний та все більш тривалий дефіцит грошових коштів; - затримка в оплаті поточних платежів; - поява простроченої кредиторської заборгованості та непогашених кредитів; - сплата економічних санкцій за порушення термінів виконання зобов'язань
<i>3. Юридичне банкрутство</i>	<ul style="list-style-type: none"> - неможливість виконання зовнішніх зобов'язань протягом одного місяця з моменту їх виникнення; - звертання кредиторів підприємства до суду; - відкриття справи про банкрутство з ініціативи підприємства або його кредиторів

Банкрутство підприємства – значне розбалансування економічного організму підприємства туристичної індустрії з відповідною неможливістю фінансового забезпечення своєї діяльності та неліквідною структурою балансу.

Рішення про банкрутство підприємства приймається судом, після чого відбувається:

- зупинення діяльності підприємства;
- призначення ліквідаційної комісії (ліквідатора);
- визначення переліку кредиторів, законності, обсягів та забезпеченості їх вимог;
- розподіл кредиторів на групи (черги) виконання зобов'язань;
- визначення обсягів та вартості конкурсної маси майна для задоволення вимог кредиторів;
- задоволення вимог кредиторів та покриття витрат ліквідатора (по чергах виконання зобов'язань).

Якщо наявного майна досить для задоволення усіх вимог кредиторів, то можливе продовження господарської діяльності з відповідною зміною розміру статутного фонду. Якщо ж ситуація протилежна і наявного майна не досить для задоволення усіх вимог кредиторів, то відбувається ліквідація суб'єкта підприємницької діяльності зі звільненням від зобов'язань перед кредиторами.

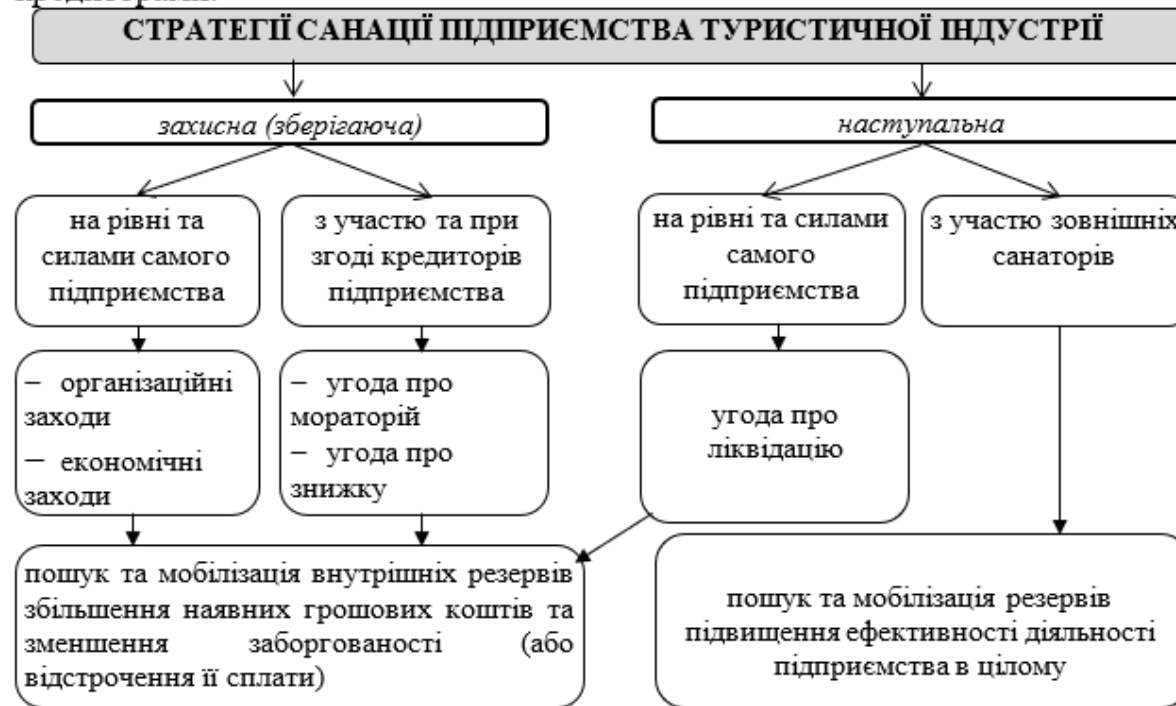

Рис. 3 Стратегії санації підприємства туристичної індустрії

Залежно від результатів проведення діагностики фінансового стану та вірогідності банкрутства підприємства розробляють стратегію та тактику фінансового оздоровлення підприємства та виведення його зі стану **кризи (санації)**

Зовнішні санатори – підприємства та фізичні особи, що зацікавлені в нормалізації підприємства та виведенні його зі стану кризи. Розрізняють санаторів-кредиторів, санаторів-партнерів, санаторів-претендентів.

Конкретні заходи, які планується здійснювати для фізичного оздоровлення підприємства, узагальнюються в **бізнес-плані санації**.

•Структура бізнес-плану санації підприємства туристичної індустрії наступна:

1. Аналіз перспектив розвитку галузі діяльності підприємства-банкрута;
2. Аналіз конкурентоспроможності продукції підприємства-банкрута та можливостей її збуту;
3. План удосконалення виробничої діяльності підприємства, асортименту його продукції (робіт, послуг);
4. План удосконалення маркетингової діяльності (цінова політика, канали й тактика збуту, реклама);
5. План удосконалення управління підприємством;
6. Фінансовий план проведення санації (кошторис витрат на проведення санації та джерел їх покриття);
7. Ефективність участі в санації зовнішніх санаторів (прибутковість і термін окупності витрат на проведення санації, можливі цілі санаторів та організаційно-економічний механізм їх досягнення).

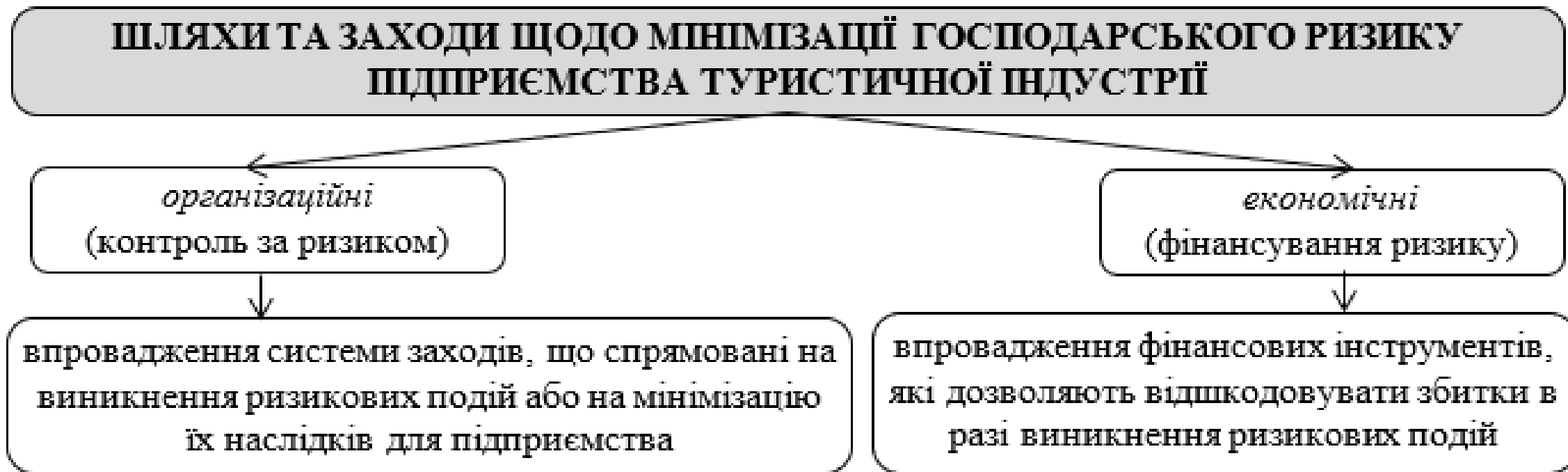

Рис. 4. Шляхи та заходи щодо мінімізації господарського ризику підприємства туристичної індустрії

Розрізняють наступні **методи фінансування ризику**:

- *прийом ризику* – створення на підприємстві власного резервного фонду для фінансування можливих збитків (самострахування);
- *передача ризику* – передача фінансової відповідальності за ризикові події спеціалізованій страховій компанії шляхом укладення договору страхування та сплати страхової премії.

Організаційні методи контролю за ризиком:

- *відхилення ризику* – виключення з діяльності підприємства ризикових операцій (дій, напрямків діяльності тощо);
- *недопущення збитків* – здійснення заходів, які спрямовані на недопущення виникнення ризикових подій, а отже і збитків від них;
- *мінімізація збитків* – впровадження заходів, спрямованих на мінімізацію збитків у разі виникнення ризикових подій;
- *передача контролю за ризиком* – передача відповідальності за ризикові події та їх наслідки іншим юридичним особам-контрагентам підприємства за умовами договірних відносин.

Таблиця 7

Економічні наслідки банкрутства підприємства туристичної індустрії

<i>Суб'єкти ринку</i>	<i>Наслідки рішення про банкрутство</i>
1. Держава (бюджет)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ розбалансованість економіки у цілому, погіршення макроекономічних пропозицій; ➤ зменшення надходжень до державного бюджету та до позабюджетних фондів
2. Населення	<ul style="list-style-type: none"> ➤ неотримання необхідних товарів (послуг); ➤ погіршення рівноваги між попитом і пропозицією, зростання роздрібних цін
3. Господарські партнери	<ul style="list-style-type: none"> ➤ невиконання прийнятих зобов'язань щодо виконання робіт, виробництва продукції; ➤ розрив господарських зв'язків та технологічних ланок; ➤ погіршення фінансового стану підприємств-партнерів
4. Працівники	<ul style="list-style-type: none"> ➤ втрата робочих місць і, відповідно, заробітної плати
5. Кредитори	<ul style="list-style-type: none"> ➤ вірогідність недостатності конкурсної маси майна для задоволення усіх вимог; ➤ отримання збитків по операціях із підприємством-банкрутом

Складові державної системи протидії банкрутству:

- Державний контроль за процесом створення підприємств та формуванням їх статутних фондів;
- Державний контроль за функціонуванням підприємств і проведенням окремих господарських операцій;
- Розробка та затвердження правових основ взаємодії суб'єктів підприємницької діяльності;
- Державний контроль за функціонуванням банків та фінансових посередників, порядком проведення розрахунків;
- Розробка законодавства про банкрутство та санацію.

Складові системи протидії банкрутству на рівні підприємства туристичної індустрії:

- Фінансове планування;
- Фінансова діагностика вірогідності банкрутства;
- Управління ризиком стратегія й тактика санації;
- Управління рухом грошових коштів.

